

G &

Právní akademie:
Odporovatelnost právních jednání

26. února 2019

Martin Dančišin, Partner
Petr Zapletal, Advokát

- 1) Odporovatelné a neúčinné právní jednání
- 2) Podstata odporovatelnosti
- 3) Odporovatelná jednání
- 4) Specifika odporovatelnosti v insolvenčním řízení
- 5) Lhůty pro podání odpůrčích žalob
- 6) Důsledky úspěchu odpůrčí žaloby v insolvenčním řízení
- 7) Trestněprávní aspekty

Odporovatelné a neúčinné právní jednání

Odporovatelné a neúčinné právní jednání

■ odporovatelné právní jednání

- dle definice hmotného práva se jedná o právní jednání, jemuž lze odporovat (podávat odpůrčí žaloby)

■ neúčinné právní jednání

- jednání, u kterého byla jeho neúčinnost konstituována rozhodnutím soudu nebo vyplývá přímo ze zákona

■ Tyto instituty jsou upraveny v:

- **zákoně č. 182/2006 Sb. o úpadku a způsobech jeho řešení** (dále jen „IZ“ nebo „Insolvenční zákon“)
- **zákoně č. 89/2012 Sb. občanský zákoník** (dále jen „OZ“)
- právní úprava obsažená v Insolvenčním zákoně je **úprava komplexní**, která vylučuje využití úpravy OZ v insolvenčním světě (rozsudek NS ČR sp.zn. 29 Icd0 17/ 2013 ze dne 30.9. 2015)

Odporovatelné a neúčinné právní jednání

Formy neúčinnosti

Neúčinnost nastávající ze zákona

- upravena v § 246 odst. 2 IZ - postihuje právní jednání dlužníka vztahující se k majetkové podstatě, k němuž došlo v konkursu po přechodu dispozičního oprávnění na insolvenčního správce
- upravena v § 111 IZ - postihuje právní jednání, jímž dlužník poruší omezení stanovená v § 111 IZ, ledaže by si k němu dlužník nebo jeho věřitel předem vyžádali souhlas insolvenčního soudu
 - jednání dlužníka od okamžiku, kdy nastaly účinky zahájení insolvenčního řízení
 - pouze za předpokladu, že je zjištěn úpadek dlužníka (rozhodnutí NS ČR sp.zn. 29 NS ČR 67/2014; usnesení NS CR sp.zn. 29 Cdo 311/2015 ze dne 25.11. 2015)
- od 1.1.2014 se prosazuje výlučně odpůrcí žalobou insolvenčního správce (z.č. 294/2013 Sb.)

Odporovatelné a neúčinné právní jednání

Formy neúčinnosti

Neúčinnost na základě odporovatelnosti

■ Neúčinnost dle ustanovení § 235 a násl. Insolvenčního zákona

- odpůrčí nárok se prosazuje zásadně žalobou, přičemž jej lze uplatnit jen ve vztahu k úkonům dlužníka
- aktivní legitimaci k podání žaloby má insolvenční správce
- soud o neúčinnosti rozhoduje konstitutivním rozhodnutím, tedy neúčinnost nastává až rozhodnutím soudu o odpůrčí žalobě
- spolu s neúčinností právního úkonu dlužníka lze uplatnit i požadavek na úhradu peněžitého plnění, které ušlo z majetkové podstaty dlužníka anebo peněžité náhrady za poskytnuté plnění (rozhodnutí NS ČR sp.zn. 29 Cdo 5517/2016 ze dne 30. 8. 2018)

Odporovatelné a neúčinné právní jednání

GLATZOVA & Co.

Formy neúčinnosti

- **Relativní neúčinnost dle § 589 a násl. Občanského zákoníku**
 - nárok na prohlášení relativní neúčinnosti je právem věřitele jako vlastníka vykonatelné pohledávky vůči dlužníku
 - nárok věřitele je závislý na pohledávce, která je jeho základem
 - aktivní legitimaci k podání žaloby má věřitel
 - neúčinnost nastává až rozhodnutím soudu o odpůrčí žalobě

Odporovatelné a neúčinné právní jednání

Judikatura

- rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 17/2016 ze dne 27. 3. 2018
 - „Nejvyšší soud nemá žádných pochyb o tom, že **lze-li odporovat právnímu úkonu dlužníka, jímž v době před zahájením insolvenčního řízení zvýhodní některého ze svých věřitelů, je nutno stejný úkon, učiněný dlužníkem (dokonce až) poté, kdy nastaly účinky zahájení insolvenčního řízení (v němž bylo posléze rozhodnuto o úpadku dlužníka), považovat za právní úkon neúčinný ve smyslu § 111 odst. 3 insolvenčního zákona)**
- rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 5517/2016 ze dne 30. 8. 2018
 - K naplnění výjimky upravené usta. § 111 odst. 2 IZ zásadně **nebude postačovat**, že (obecně vzato) **každou platbou**, kterou dlužník plní závazek vůči svému věřiteli, **odvrací možné (právním předpisem či smlouvou předpokládané) důsledky** (např. vznik nároku věřitele na úroky z prodlení či majetkové sankce), které by jinak měly (nebýt takové platby) negativní dopad (být omezený ustanovením § 170 IZ) do majetkových poměrů dlužníka“

Odporovatelné a neúčinné právní jednání

Judikatura

- **rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 29 ICdo 76/2015 ze dne 31. 10. 2017**
 - Jestliže **právní účinky vkladu** vlastnického práva k nemovitosti podle kupní smlouvy, kterou dlužník uzavřel před zahájením insolvenčního řízení, nastaly **až poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení** na majetek dlužníka, **posuzuje se neúčinnost takového právního úkonu dlužníka podle ustanovení § 111 insolvenčního zákona** (nikoli podle ustanovení § 240 až § 242 insolvenčního zákona).
- **rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 ICdo 1079/2017 ze dne 24. 10. 2017**
 - „K odpůrci žalobě je **aktivně věcně legitimován věřitel**, jehož pohledávka za dlužníkem je vykonatelná, jestliže právní jednání dlužníka zkracuje její uspokojení (§ 589 o. z.). Vykonatelnou se rozumí taková pohledávka, jejíž splnění lze vynutit cestou výkonu rozhodnutí (exekuce), tj. pohledávka, která byla věřiteli přiznána **vykonatelným rozhodnutím nebo jiným titulem, podle kterého lze nařídít výkon rozhodnutí (exekuci)**.
Tzv. úkojně právo, které vzniká příkázáním tzv. jiné peněžité pohledávky cestou nařízení výkonu rozhodnutí nebo exekuce oprávněnému k postižené pohledávce povinného za jeho dlužníkem (poddlužníkem), a to až do výše vymáhané pohledávky s příslušenstvím, má svůj základ pouze v procesním právu. Tím, že vznikne k pohledávce povinného za jeho dlužníkem (poddlužníkem) tzv. úkojně právo, se nic nemění na hmotněprávních vztazích týkajících se příkázané pohledávky; z pohledu hmotného práva je proto věřitelem dlužníka nadále povinný. Oprávněný nevstupuje na místo povinného do hmotněprávního vztahu vůči poddlužníkovi, ale je pouze oprávněným příjemcem daného plnění na místo povinného.

Odporovatelné a neúčinné právní jednání

Judikatura

- rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 867/2018 ze dne 9. 10. 2018
 - „Pojem „ohledy slušnosti“ užitý v ustanovení § 591 písm. d) o. z. je nutné vykládat tak, že dlužníkem poskytnuté plnění musí vyhovovat těmto ohledům jak ve vztahu k nabyvateli plnění, tak i ve vztahu k dlužníkovi. Za plnění, kterým bylo vyhověno ohledům slušnosti vůči jiné osobě (nabyvateli plnění), by bylo možné považovat například poskytování „výživného“, byť by k tomu dlužník nebyl podle zákona povinen, za situace, kdy by nabyvatel plnění byl na tomto příjmu existenčně závislý. I v takovém případě však **musí být plnění dlužníka přiměřené jeho majetkovým poměrům a nesmí podstatně snižovat hodnotu jeho majetku.**

Stejně tak plnění, kterým bylo ve smyslu ustanovení § 591 písm. d) o. z. **vyhověno mravnímu závazku, musí být přiměřené majetkovým poměrům dlužníka**, nesmí podstatně snižovat hodnotu jeho majetku a musí se jednat o takový mravní závazek, který převáží nad povinností dlužníka plnit svůj právní závazek vůči věřiteli a kterému je proto třeba dát přednost před právem věřitele na uspokojení jeho vykonatelné pohledávky“.

Podstata odporovatnosti

Smyslem je poskytnout ochranu věřitelům před právními jednáními jejich dlužníka, která vedou ke zmenšení dlužníkovy majetku a tím ke ztížení, případně i zmaření uspokojení pohledávek věřitelů.

Neúčinná právní jednání zůstávají jednáními platnými, avšak **pozbývají právních účinků vůči okruhu subjektů, v jejichž prospěch má neúčinnost působit.** Takovými subjekty v insolvenčním řízení jsou věřitelé.

Zkoumání neúčinnosti právních jednání nemůže týkat jakéhokoli majetku, ale jen takového, který by mohl být v rámci insolvenčního řízení využitelný k uspokojení pohledávek věřitelů, tedy **majetku spadajícího do majetkové podstaty** ve smyslu § 205 a násl. IZ.

- **rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 37/2015**
 - *Právní úprava zvýhodňujících právních úkonů obsažená v insolvenčním zákoně v ustanovení § 241 především nijak nerozlišuje právní úkony dlužníka (z hlediska jejich možné odporovatelnosti) **podle toho, zda jimi dlužník plní povinnost smluvní či „zákonnou“**. Určujícím kritériem pro posouzení právního úkonu jako zvýhodňujícího pak nepochybně není ani **okolnost, že povinnost k plnění byla dlužníku uložena pravomocným rozhodnutím příslušného orgánu**. Z pohledu ustanovení § 241 insolvenčního zákona **konečně není žádných rozdílů ani mezi tím, zda právní úkon dlužníka, jímž zvýhodňuje některé věřitele na úkor jiných, se týká závazků, jež mají původ v právu soukromém nebo veřejném.***
- **rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 6/2012**
 - *Odpůrčí žalobou ve smyslu ustanovení § 235 a násl. insolvenčního zákona lze **odporovat též rozhodnutí valné hromady obchodní společnosti nebo rozhodnutí jediného společníka obchodní společnosti v působnosti valné hromady přijatému podle obchodního zákoníku ve znění účinném do 31. prosince 2013.***
- **rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 29 Icdo 33/2015 ze dne 28.6.2017**
 - *Skutečnost, že insolvenční správce nepopřel pořadí věřitelem přihlášené pohledávky, **nebrání tomu, aby následně ve lhůtě určené ustanovením § 239 odst. 3 insolvenčního zákona po právu podal odpůrčí žalobu.***
Zjištění pohledávky přihlášené do insolvenčního řízení vedeného na majetek (insolvenčního) dlužníka nebrání tomu, aby taková (zjištěná) pohledávka zanikla, jestliže později nastane právní skutečnost, se kterou zákon zánik pohledávky spojuje.

■ Rozsudek Městského soudu v Praze č.j. MSPH 194 Icm 917/2014-168

- *„Projekt rozdělení formou odštěpení sloučením ze dne 31. října 2012 je však současně právním jednáním s řadou úkonů, kterými dochází ke vzniku, změně a zániku řady právních vztahů, a které se týkají právních vztahů k majetku. Původní věřitelé dlužníka se realizací projektu formou odštěpení sloučením ze dne 31. října 2012 stali věřiteli tří různých nástupnických společností, ale jejich situace nezůstává stejná, když hodnota čistého obchodního majetku u společnosti žalovaného 1/ představovala 9.800.000,-Kč, hodnota čistého obchodního majetku společnosti žalovaného 2/ představovala zápornou výši – 57.100.000,-Kč a hodnota čistého obchodního majetku společnosti dlužníka představovala nejhorší situaci reprezentovanou zápornou hodnotou majetku společnosti ve výši – 104.100.000,-Kč. Někteří z věřitelů dlužníka tak byli tímto postupem zvýhodněno a jiní naopak znevýhodněni. Současně tak vznikla situace, kdy realizací projektu rozdělení formou odštěpení sloučením ze dne 31. října 2012 dlužník zkrátil možnost uspokojení věřitelů, kteří podle projektu rozdělení formou odštěpení sloučením zůstali věřiteli společnosti dlužníka, když nejméně do nově vzniklé společnosti žalovaného 1/ odešel jediný reálný majetek, ze kterého by bylo možno v případě insolvenčního řízení věřitele původní společnosti uspokojovat.*

Odporovatelná jednání

■ Obecná definice je upravena v §235 odst. 1:

„Neúčinnými jsou právní úkony, kterými dlužník zkracuje možnost uspokojení věřitelů nebo zvýhodňuje některé věřitele na úkor jiných. Za právní úkon se považuje též dlužníkovu opomenutí.“

■ Právní jednání obecně mohou být uskutečňována jednáním nebo opomenutím. I opomenutí dlužníka je v některých případech způsobilé přivodit výše uvedené následky.

■ Za neúčinné označuje právní jednání, kterými:

- a) zkracuje možnost uspokojení věřitelů, nebo
- b) zvýhodňuje některého z věřitelů na úkor jiných.

■ Konkrétní skutkové podstaty:

- Právní úkony bez přiměřeného protiplnění (§ 240 IZ)
- Zvýhodňující právní úkony (§ 241 IZ)
- Úmyslně zkracující právní úkony (§ 242 IZ)

Odporovatelná jednání

Úprava Insolvenčního zákona

GLATZOVA & Co.

Otázka, zda za odporovatelná považovat všechna právní jednání naplňující uvedenou obecnou definici či pouze ta z nich, která kromě této obecné definice naplňují i znaky některé ze skutkových podstat, jak jsou vymezeny v § 240 až 242 IZ. -> Pouze ta jednání, která naplňují znaky obecné definice a naplňují znaky některé ze skutkových podstat

- Společné znaky skutkových podstat (zvýhodňující jednání, jednání bez přiměřeného protiplnění):
 - Jednání, které učinil dlužník v úpadku nebo které vedlo k úpadku dlužníka
 - Domněnka úpadku dlužníka v případě jednání, které dlužník učinil ve prospěch osoby blízké nebo osoby, která s ním tvořila koncern
 - Lze postihnout jednání učiněné v 1 nebo 3 před zahájením insolvenčního řízení
 - Nevyžaduje se zavinění
 - Obě skutkové podstaty pracují s výjimkami

■ rozsudek Nejvyššího soudu sen. zn. 29 ICdo 14/2012

- *Vyvratitelná domněnka neschopnosti dlužníka plnit své závazky se uplatní nejen pro účely rozhodnutí o úpadku, nýbrž i v dalších případech, kdy insolvenční zákon váže vznik případných práv a povinností na stav úpadku dlužníka. Tak je tomu např. jde-li o odpovědnost za škodu nebo jinou újmu vzniklou porušením povinnosti podat insolvenční návrh nebo jde-li o neúčinnost právních úkonů bez přiměřeného protiplnění, popř. o neúčinnost zvýhodňujících právních úkonů.*

■ rozsudek Nejvyššího soudu sp.zn. 29 NSČR 119/2014

- Nejvyšší soud v R 83/2012 doplnil, že to, že je dána (v insolvenčním řízení osvědčena nebo prokázána) některá ze skutkových podstat popsanych v § 3 odst. 2 insolvenčního zákona, zakládají vyvratitelnou domněnku dlužníkovy neschopnosti platit své splatné závazky, vede jen k tomu, že na dlužníka (po dobu po kterou domněnka trvá) přechází povinnost tvrzení a důkazní povinnost ohledně skutečnosti, že k úhradě svých splatných závazků schopen je. **Dlužník vyvrátí domněnku své platební neschopnosti ve smyslu § 3 odst. 2 IZ jakmile v insolvenčním řízení osvědčí nebo prokáže schopnost splatit všechny splatné závazky těch věřitelů, jež má insolvenční soud pro účely tohoto rozhodnutí o věřitelském insolvenčním návrhu za osvědčené (doložené).....**Tamtéž Nejvyšší souddodal, že věřitel jenž svou pohledávku vůči dlužníku může vzhledem k majetkovým poměrům dlužníka bez obtíží vydobýt výkonem rozhodnutí (exekucí), nemůže uspět s insolvenčním návrhem.... Odvolací soud se mylně domnívá, že **obrana dlužnice, která argumentuje hodnotou svého majetku má své místo jen při posuzování úpadku ve formě předlužení (§ 3 odst. 3) IZ přičemž však pomíjí, že tato obrana může být úspěšná i při posuzování úpadku ve formě platební neschopnosti [doloží.li dlužnice, že osvědčené pohledávky věřitelů lze vzhledem k jejím majetkovým poměrům bez obtíží vydobýt výkonem rozhodnutí(exekucí)] .**

Právní úkony bez přiměřeného protiplnění (§ 240 IZ)

- *(1) Právním úkonem bez přiměřeného protiplnění se rozumí právní úkon, jímž se dlužník zavázal poskytnout plnění bezúplatně nebo za protiplnění, jehož obvyklá cena je podstatně nižší než obvyklá cena plnění, k jehož poskytnutí se zavázal dlužník.*
- *(2) Právním úkonem bez přiměřeného protiplnění se rozumí pouze právní úkon, který dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku, nebo právní úkon, který vedl k dlužníkovu úpadku. Má se za to, že právní úkon bez přiměřeného protiplnění učiněný ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern²¹ je úkonem, který dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku.*

- (3) *Právnímu úkonu bez přiměřeného protiplnění lze odporovat, byl-li učiněn v posledních 3 letech před zahájením insolvenčního řízení ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, anebo v době 1 roku před zahájením insolvenčního řízení ve prospěch jiné osoby.*
- (4) *Právním úkonem bez přiměřeného protiplnění není*
 - *plnění uložené právním předpisem,*
 - *příležitostný dar v přiměřené výši,*
 - *poskytnutí plnění, kterým bylo vyhověno ohledům slušnosti, nebo*
 - *právní úkon, o kterém dlužník se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládal, že z něj bude mít přiměřený prospěch, a to za předpokladu, že nešlo o úkon učiněný ve prospěch osoby dlužníkovi blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, a že osoba, v jejíž prospěch byl úkon učiněn, nemohla ani při náležité pečlivosti poznat, že dlužník je v úpadku, nebo že by tento úkon mohl vést k úpadku dlužníka.*

■ rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 29 Cdo 307/2014 ze dne 29. 2. 2016

- *Jelikož insolvenční zákon nedává výslovnou odpověď na otázku, jakou cenu lze považovat za „podstatně nižší než obvyklou“, je nezbytné vycházet při výkladu ustanovení § 240 insolvenčního zákona z účelu a zásad insolvenčního řízení, jak jsou formulovány v ustanoveních § 1 a § 5 insolvenčního zákona.*

Jakkoli platí, že v tomto směru jsou významná především hlediska ryze kvantitativní [jako jsou poměr mezi cenou obvyklou a sjednanou (vyjádřitelný např. v procentech) a rozdíl obou cen (představující konkrétní částku)], nelze pominout ani dopad sporného právního úkonu do majetkové sféry dlužníka z hlediska možnosti věřitelů (rozuměj věřitelů, jimž k datu nabytí účinků sporného právního úkonu dlužníka svědčila pohledávka za dlužníkem) dosáhnout vůči dlužníku úhrady pohledávek (a schopnosti dlužníka tyto pohledávky zaplatit), ani důvody, pro které dlužník sporný právní úkon učinil (např. snaha získat peněžní prostředky k úhradě již splatných pohledávek věřitelů), respektive další okolnosti, za nichž dlužník dotčený právní úkon učinil.

Jinými slovy, nelze přijmout jednoznačný, procentuálně vyjádřitelný, obecný závěr o tom, kdy lze z poměru obvyklé ceny ke smlouvené ceně bez dalšího usuzovat na to, že se dlužník zavázal k plnění za protiplnění, jehož hodnota je podstatně nižší než obvyklá cena plnění, k němu se zavázal dlužník.

■ rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 29 ICdo 48/2013 ze dne 22. 12. 2015

- *Podmínky odporovatelnosti ve smyslu § 240 insolvenčního zákona se posuzují ke dni vzniku právního úkonu; ke stejnému okamžiku se zjišťuje i to, zda měl dlužník po uzavření odporovaného právního úkonu další dostatečný majetek k uspokojení věřitelů (v jejichž prospěch se insolvenční neúčinnost vyslovuje).*

Nejvyšší soud nemá žádných pochyb o tom, že **přiměřeným protiplněním** ve smyslu § 240 odst. 1 insolvenčního zákona, **nebo důvodně předpokládaným přiměřeným prospěchem** ve smyslu § 240 odst. 4 písm. d/ insolvenčního zákona **není možnost regresního nároku** (insolvenčního) dlužníka za obligačním dlužníkem v případě, že (insolvenční) dlužník bude povinen splnit svůj závazek ze zástavních smluv. **Zjevně nesprávná je rovněž představa, že „přiměřeným protiplněním“ dlužníka, respektive důvodně předpokládaným „přiměřeným prospěchem“ dlužníka je okolnost, že dovolatel umožnil osobě ovládající dlužníka v rámci koncernu (společnosti C) řešit ekonomické obtíže tím, že vůči ní vzal zpět insolvenční návrh a zavázal se vůči ní nevymáhat po určitou dobu pohledávky nově zajištěné zástavními smlouvami.** Argumentaci prospěšností dohody, na jejímž základě byly uzavřeny zástavní smlouvy, pro celý koncern, jehož součástí byli (ovládající) společnost C i (ovládaný) dlužník, je nutno odmítnout jako nesprávnou, vedla-li dohoda k tomu, že dlužník měl takto zachraňovat mateřskou společnost zatěžováním vlastního majetku a „vyráběním“ nového (zástavního) věřitele v době, kdy již sám byl v úpadku ve formě platební neschopnosti a tedy k újmě svých stávajících věřitelů se splatnými pohledávkami. **Toto jednání je naopak příkladem právního úkonu (právního jednání) odporujícího ustanovením insolvenčního zákona upravujícím neúčinná právní jednání dlužníka v ustanovení § 235 a násl.**

- rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 29 ICdo 76/2015 ze dne 31. 10. 2017
 - *Jestliže dlužník, který nemá další majetek postačující k uspokojení svých věřitelů, jako prodávající uzavřel se svým věřitelem jako kupujícím kupní smlouvu o prodeji nemovitosti, jejíž součástí od počátku byla dohoda o započtení dříve splatných pohledávek věřitele na pohledávku dlužníka z titulu kupní ceny, takže dlužník reálně obdržel z kupní ceny jen 5,35 %, pak byla taková kupní smlouva ve smyslu ustanovení § 240 insolvenčního zákona vzorovým příkladem právního úkonu dlužníka „bez přiměřeného protiplnění“. Celá transakce totiž tímto způsobem směřovala jen k vytvoření pohledávky (dlužníka proti věřiteli), na kterou si věřitel mohl započíst své (starší) pohledávky vůči dlužníku, čímž by se dlužníku za nemovitost převedenou na věřitele přiměřeného protiplnění (zžitkovatelného k uspokojení dalších věřitelů dlužníka) „reálně“ nedostalo.*

■ rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 29 Cdo 13/2015

- *Pro posouzení, zda dlužník učinil zvýhodňující právní úkon ve lhůtě vymezené ustanovením [§ 241](#) odst. 4 InsZ (3 roky před zahájením insolvenčního řízení, šlo-li o zvýhodňující právní úkon ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, anebo 1 rok před zahájením insolvenčního řízení, šlo-li o zvýhodňující právní úkon ve prospěch jiné osoby), je **rozhodující okamžik, kdy právní úkon nabyl právní účinnosti (kdy nastaly jeho právní účinky), tedy okamžik, kdy projev vůle dlužníka skutečně vyvolal právní následky, které vedou ke zvýhodnění některého z jeho věřitelů** (tím, že se mu dostane na úkor ostatních věřitelů vyššího uspokojení, než jaké by mu jinak náleželo v konkursu) [srov. [§ 241](#) odst. 1 InsZ].*

■ rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 31 Cdo 619/2000

- *U právních úkonů, na jejichž základě práva vznikají vkladem do katastru nemovitostí, lze ve smyslu ustanovení [§ 42a](#) odst. 2 obč. zák. považovat za dlužníkem učiněný právní úkon, popř. za právní úkon, k němuž došlo mezi dlužníkem a osobami jemu blízkými, **jen takový právní úkon, na jehož základě bylo vloženo právo do katastru nemovitostí**. Tříleté lhůty pro uplatnění práva odporovat právním úkonům dlužníka proto v těchto případech počínají běžet dnem následujícím po dni, ke kterému vznikly účinky vkladu práva do katastru nemovitostí.*

Zvýhodňující právní úkony (§ 241 IZ)

- (1) Zvýhodňujícím právním úkonem se rozumí právní úkon, v jehož důsledku se některému věřiteli dostane na úkor ostatních věřitelů vyššího uspokojení, než jaké by mu jinak náleželo v konkursu.
- (2) Zvýhodňujícím právním úkonem se rozumí pouze právní úkon, který dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku, nebo právní úkon, který vedl k dlužníkovu úpadku. Má se za to, že zvýhodňující právní úkon učiněný ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern²¹ je úkonem, který dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku.
- (3) Zvýhodňujícími právními úkony jsou zejména úkony, kterými dlužník
 - a) splnil dluh dříve, než se stal splatným,
 - b) dohodl změnu nebo nahrazení závazku ve svůj neprospěch,
 - c) prominul svému dlužníku splnění dluhu nebo jinak dohodl anebo umožnil zánik či nesplnění svého práva,

- d) poskytl svůj majetek k zajištění již existujícího závazku, ledaže jde o vznik zajištění v důsledku změn vnitřního obsahu zastavené věci hromadné.
- (4) Zvýhodňujícímu právnímu úkonu lze odporovat, byl-li učiněn v posledních 3 letech před zahájením insolvenčního řízení ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, anebo v době 1 roku před zahájením insolvenčního řízení ve prospěch jiné osoby.
- (5) Zvýhodňujícím právním úkonem není
 - a) zřízení zajištění závazku dlužníka, obdržel-li za ně dlužník současně přiměřenou protihodnotu,
 - b) právní úkon učiněný za podmínek obvyklých v obchodním styku, na základě kterého dlužník obdržel přiměřené protiplnění nebo jiný přiměřený majetkový prospěch, a to za předpokladu, že nešlo o úkon učiněný ve prospěch osoby dlužníkovi blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, a že osoba, v jejíž prospěch byl úkon učiněn, nemohla ani při náležité pečlivosti poznat, že dlužník je v úpadku, nebo že by tento úkon mohl vést k úpadku dlužníka,
 - c) právní úkon, který dlužník učinil za trvání moratoria nebo po zahájení insolvenčního řízení za podmínek stanovených tímto zákonem.

■ rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 29 Icd0 78/2016 ze dne 30. 8. 2018

- *Při aplikaci § 241 insolvenčního zákona je třeba vycházet z toho, že toto ustanovení postihuje jednání dlužníka, který zvýhodňuje své věřitele. Podstatou zvýhodnění je to, že dlužník věřiteli poskytne - lhostejno, zda přímo dotčeným právním úkonem, či v jeho důsledku - vyšší míru uspokojení jeho pohledávky, než by se mu nebýt tohoto úkonu v konkursu dostalo. Pro posouzení, zda jde o zvýhodňující právní úkon, proto není významné, zda se v důsledku dotčeného jednání dlužníka jeho majetek zmenšil, či nikoli.*

Pro posouzení, že v poměrech projednávané věci je dohoda o uznání neúčinným zvýhodňujícím právním úkonem ve smyslu § 241 insolvenčního zákona, je nutné splnění následujících předpokladů:

V důsledku uvedeného právního úkonu se žalovanému věřiteli dostane na úkor ostatních věřitelů vyššího uspokojení, než jaké by mu jinak náleželo v konkursu.

Dotčený právní úkon dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku, nebo tento právní úkon vedl k dlužníkovu úpadku a byl učiněn ve prospěch žalovaného (tj. osoby, která není osobou blízkou dlužníkovi, ani osobou, která s dlužníkem tvoří koncern) v době jednoho roku před zahájením insolvenčního řízení.

Na dohodu nedopadá žádná z výjimek zakotvených v § 241 odst. 5 insolvenčního zákona.

- *V důsledku uvedeného právního úkonu se žalovanému věřiteli dostane na úkor ostatních věřitelů vyššího uspokojení, než jaké by mu jinak náleželo v konkursu.*
Dotčený právní úkon dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku, nebo tento právní úkon vedl k dlužníkovu úpadku a byl učiněn ve prospěch žalovaného (tj. osoby, která není osobou blízkou dlužníkovi, ani osobou, která s dlužníkem tvoří koncern) v době jednoho roku před zahájením insolvenčního řízení.
Na dohodu nedopadá žádná z výjimek zakotvených v § 241 odst. 5 insolvenčního zákona.

■ rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 29 Icd0 76/2015 ze dne 31. 10. 2017

- *Pro posouzení, zda dlužník „učinil“ zvýhodňující právní úkon ve lhůtě vymezené ustanovením § 241 odst. 4 insolvenčního zákona, je rozhodující okamžik, kdy právní úkon nabyl právní účinnosti (kdy nastaly jeho právní účinky), tedy okamžik, kdy projev vůle dlužníka skutečně vyvolal právní následky, které vedou ke zvýhodnění některého z jeho věřitelů (tím, že se mu dostane na úkor ostatních věřitelů vyššího uspokojení, než jaké by mu jinak náleželo v konkursu).*

Úmyslně zkracující právní úkony (§ 242 IZ)

- (1) *Odporovat lze rovněž právnímu úkonu, kterým dlužník úmyslně zkrátil uspokojení věřitele, byl-li tento úmysl druhé straně znám nebo jí se zřetelem ke všem okolnostem musel být znám.*
- (2) *Má se za to, že u úmyslně zkracujícího právního úkonu učiněného ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern²¹ byl dlužníkuv úmysl této osobě znám.*
- (3) *Úmyslně zkracujícímu právnímu úkonu lze odporovat, byl-li učiněn v posledních 5 letech před zahájením insolvenčního řízení.*

- **rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Icd0 44/2014**
 - *Lze tedy shrnout, že ustanovení § 242 insolvenčního zákona obsahuje samostatnou úpravu úmyslně zkracujících právních úkonů (od 1. ledna 2014 právních jednání) dlužníka. Posouzení, zda dlužník učinil v posledních 5 letech před zahájením insolvenčního řízení úmyslně zkracující právní úkon (§ 242 odst. 3 insolvenčního zákona),, které upravuje neúčinnost těch zkracujících právních úkonů, které dlužník učinil bez přiměřeného protiplnění. Předpokladem aplikace ustanovení § 242 insolvenčního zákona na právní úkon dlužníka učiněný v období 5 let před zahájením insolvenčního řízení tedy není požadavek, aby šlo o právní úkon, který dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku, nebo aby šlo o právní úkon, který vedl k dlužníkovu úpadku.*

Specifika odporovatelnosti v insolvenčním řízení

Specifika odporovatelnosti v insolvenčním řízení

- Jedná se o **zvláštní úpravu vůči obecné úpravě § 589 a násl. OZ**, přičemž podle insolvenčního zákona mohou být odporována i některá právní jednání, jimž podle obecné úpravy úspěšně odporovat nelze.
- Odpůrčí žaloba je **incidenčním sporem** ve smyslu § 159 odst. 1 písm. d).
- Aktivní legitimaci k podání odpůrčí žaloby má **pouze insolvenční správce**.
- Odpůrčí žaloba může být vedle určení neúčinnosti dlužníkovy právního úkonu **spojena (u téhož soudu) s požadavkem na vydání (úhradu) příslušného peněžitého plnění anebo náhrady za poskytnuté plnění**.
- Řízení o žalobě osoby odlišné od insolvenčního správce, zahájené před zahájením insolvenčního řízení, bude **po dobu insolvenčního řízení přerušeno**.

Specifika odporovatelnosti v insolvenčním řízení

Judikatura

■ usnesení Nejvyššího soudu ČR sen. zn. 29 NSČR 67/2014

- *Právní úkony, které dlužník učinil v rozporu s omezeními stanovenými v důsledku účinků spojených se zahájením insolvenčního řízení, jsou ve smyslu ustanovení § 111 odst. 3 insolvenčního zákona (ve znění účinném do 31. prosince 2013) vůči věřitelům neúčinné za předpokladu, že byl posléze zjištěn úpadek dlužníka.*
- *Pro úplnost budiž řečeno, že s účinností od 1. ledna 2014 platí týž závěr pro právní jednání dlužníka tím více, že od uvedeného data se neúčinnost podle § 111 insolvenčního zákona prosazuje výlučně odpůrcí žalobou insolvenčního správce (srov. § 235 odst. 2 insolvenčního zákona ve znění účinném od 1. ledna 2014).*

■ rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 33/2015

- I. Skutečnost, že insolvenční správce nepopřel pořadí věřitelem přihlášené pohledávky, nebrání tomu, aby následně ve lhůtě určené ustanovením § 239 odst. 3 insolvenčního zákona po právu podal odpůrcí žalobu.*
- II. Zjištění pohledávky přihlášené do insolvenčního řízení vedeného na majetek (insolvenčního) dlužníka nebrání tomu, aby taková (zjištěná) pohledávka zanikla, jestliže později nastane právní skutečnost, se kterou zákon zánik pohledávky spojuje.*

Lhůty pro podání odpůrčích žalob

Lhůty pro podání odpůrčích žalob

Lhůty dle insolvenčního zákona

- Pro všechny tři skutkové podstaty platí, že lhůta pro podání odpůrčí žaloby činí 1 rok .
- V případě skutkových podstat § 240, § 241 musí být splněna podmínka, aby úkony, vůči nimž odpůrčí žaloba směřuje, byly učiněny v posledních 3 letech, jde-li o úkony ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby tvořící s dlužníkem koncern, nebo v době 1 roku, jde-li o úkony učiněné ve prospěch jiné osoby.
- Úmyslně zkracující právní úkony podle § 242 lze odporovat tehdy, byly-li učiněny v posledních 5 letech, a to bez ohledu na to, v čí prospěch směřovaly.
- Rozhodným okamžikem pro počátek lhůt je ve všech případech den zahájení insolvenčního řízení a den jednání dlužníka.

Lhůty pro podání odpůrčích žalob

Judikatura

■ rozsudek Nejvyššího soud ČR sp. zn. 29 Cdo 13/2015

- *Pro posouzení, zda dlužník učinil zvýhodňující právní úkon ve lhůtě vymezené ustanovením § 241 odst. 4 InsZ (3 roky před zahájením insolvenčního řízení, šlo-li o zvýhodňující právní úkon ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, anebo 1 rok před zahájením insolvenčního řízení, šlo-li o zvýhodňující právní úkon ve prospěch jiné osoby), je rozhodující okamžik, kdy právní úkon nabyl právní účinnosti (kdy nastaly jeho právní účinky), tedy okamžik, kdy projev vůle dlužníka skutečně vyvolal právní následky, které vedou ke zvýhodnění některého z jeho věřitelů (tím, že se mu dostane na úkor ostatních věřitelů vyššího uspokojení, než jaké by mu jinak náleželo v konkursu) [srov. § 241 odst. 1 InsZ].*

Důsledky úspěchu odpůrčí žaloby v insolvenčním řízení

Důsledky úspěchu odpůrčí žaloby v insolvenčním řízení

Důsledky dle insolvenčního zákona

■ Povinnost vydat dlužníkovu plnění § 237

- vznik povinnosti vydat plnění z tohoto právního jednání do majetkové podstaty
- povinnost mají osoby osoby, v jejichž prospěch bylo neúčinné právní jednání učiněno nebo které z něho měly prospěch

■ Plnění z neúčinného právního úkonu do podstaty § 236

- neúčinností právního úkonu není dotčena jeho platnost
- dlužníkovu plnění z neúčinných právních úkonů náleží do majetkové podstaty

■ Poskytnutí rovnocenné náhrady § 236

- není-li možné vydat původní dlužníkovu plnění z neúčinného právního jednání, musí být poskytnuta rovnocenná náhrada

■ Nepřípustnost započtení § 238

- proti pohledávce na vydání dlužníkovu plnění z neúčinného právního úkonu není přípustné započtení

Důsledky úspěchu odpůrčí žaloby v insolvenčním řízení

Judikatura

- **rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 ICdo 78/2015**
 - *Odpůrčí žalobou podle insolvenčního zákona může insolvenční správce s úspěchem odporovat dohodě o vypořádání dědictví schválené pravomocným usnesením o dědictví, jestliže dlužník (jako dědic) jejím uzavřením naplnil některou ze skutkových podstat neúčinnosti ve smyslu ustanovení § 240 až § 242 insolvenčního zákona. Tím, že by insolvenční soud vyhověl odpůrčí žalobě, jejímž předmětem byla (i) dědickým soudem schválená dohoda dědiců o dědictví, by insolvenční správce získal právo domáhat se toho, aby do majetkové podstaty byl vydán majetek (nebo náhrada za něj), který nabyt na základě neúčinné dohody o vypořádání dědictví někdo jiný než (insolvenční) dlužník.*
- **rozsudek Krajského soudu v Praze sp. zn. 70 ICm 1791/2015**
 - *Předmětem dlužníkova plnění z neúčinného právního úkonu motorové vozidlo, avšak než bylo pravomocně rozhodnuto o neúčinnosti právního úkonu, na základě kterého byl daný automobil vyveden z majetkové podstaty dlužníka, došlo k jeho likvidaci, a tudíž již nebylo možné jeho vydání do majetkové podstaty. Insolvenční soud tedy rozhodl o povinnosti vydat do majetkové podstaty částku 39.900,- Kč jakožto rovnocennou náhradu za dlužníkovo původní plnění.*

Trestněprávní aspekty

- některá odporovatelná jednání mohou mít i trestněprávní následky
- jedná se o tzv. „úpadkové delikty“ upravené zákonem č. 40/2009 Sb. trestní zákoník (dále jen „TZ“)
- objektem těchto trestných činů je **ochrana majetkových práv věřitelů**
- dále se chrání i odpovídající řešení úpadkového stavu dlužníka a řádný průběh insolvenčního řízení

- *pro účely přednášky jsou významné zejména trestné činy:*
 - *poškození věřitele podle § 222 TZ*
 - *spočívající v poškozovacím jednání směřující sice vůči majetku dlužníka*
 - *v konečném důsledku je poškozen majetek věřitelů, do něhož se nedostane odpovídajícího plnění z majetku dlužníka*
 - *zahrnuje 2 formy jednání*
 - a) poškození vlastního věřitele – trestného činu se dopouští sám dlužník*
 - b) poškození cizího věřitele – trestného činu se dopouští jiná osoba než dlužník*
 - *zvýhodnění věřitele podle § 223 TZ*
 - *na rozdíl od § 222 se nemění celkový stav majetku pachatele použitelného k uspokojení věřitelů (reálně ani fiktivně), ale majetek dlužníka je použit k uspokojení věřitelů nerovnoměrně*
 - *zvýhodněný věřitel sice dostává jen to, co by mu jinak po právu patřilo (nebýt úpadku dlužníka), ale protože dlužník není schopen uspokojit všechny své věřitele, plným uspokojením jednoho věřitele zkracuje ostatní věřitele*

■ rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 5 Tdo 1300/2015

- *Majetková dispozice spočívající v „zatížení věci, která je předmětem závazku“, jako jeden z alternativních způsobů nedovoleného nakládání dlužníka se svým majetkem podle § 222 odst. 1 písm. c) tr. zákoníku, brání nebo alespoň ztěžuje dlužníkovi povinnost splnit pohledávku věřitele. Předmětem (objektem) zatížení tedy vždy musí být takový majetek dlužníka, který je způsobilý k uspokojení pohledávky věřitele. Zároveň se vyžaduje, aby dlužník, který využije takového zajišťovacího prostředku, neměl jiný (další) majetek způsobilý k reálnému splnění dluhu poškozeného věřitele (srov. rozhodnutí č. 56/2003 Sb. rozh. tr.).*
- *Znak „zatíží věc, která je předmětem závazku“ tedy předpokládá jednání dlužníka, který svůj jediný majetek způsobilý k uspokojení pohledávky poškozeného věřitele zatíží ve prospěch třetí osoby. Vyvolá tím situaci, kdy poškozený věřitel nemůže uspokojit svou pohledávku vůči takovému dlužníku, neboť např. zástavní věřitel, v jehož prospěch dlužník využil zajišťovacího práva, má přednostní právo na poskytnutí plnění ze zástavy, resp. z jejího zpeněžení. Při nedostatku dalšího majetku dlužníka se pak poškozenému věřiteli nedostane plnění, které je předmětem závazku mezi dlužníkem a tímto věřitelem.*

■ rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 5 Tdo 1555/2005

- *Skutkovou podstatu trestného činu zvýhodňování věřitele podle § 256a odst. 1 TrZ nenaplnuje jednání insolventního dlužníka, který sice plně uspokojil splatnou pohledávku jen některého z více svých věřitelů, jestliže tak učiní s odůvodněným předpokladem získání dalších prostředků potřebných k uspokojení splatných pohledávek ostatních věřitelů.*

- Uvedený předpoklad ovšem nebude důvodný, pokud pachatel jako statutární orgán udržoval po delší dobu v provozu hospodářsky nefunkční obchodní společnost, která jako dlužník nebyla schopna plnit všechny své splatné závazky, přičemž bylo zřejmé, že se její ekonomická situace nezlepšovala a nic nenasvědčovalo takové změně ani v budoucnu. Poskytne-li insolventní dlužník za této situace plnění některému svému věřiteli a zmaří-li tím uspokojení pohledávky jiného svého věřitele, může spáchat trestný čin zvýhodňování věřitele podle § 256a odst. 1 TrZ.

■ rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 5 Tdo 1577/2008

- Jednání pachatele trestného činu poškozování věřitele podle § 256 odst. 1 písm. a) TrZ spočívá ve **zmenšení aktiv dlužníkovu majetku, z něhož by mohla být alespoň částečně uspokojena pohledávka jeho věřitele. Jde o skutečné (nikoli jen účetní) snížení hodnoty majetku dlužníka, tj. o reálné zmenšení jeho rozsahu o ty majetkové hodnoty, z kterých by bylo možné dosáhnout uspokojení pohledávky věřitele, a to i jejich případným převodem, prodejem apod.** Způsoby, jimiž se pachatel jako dlužník (nebo jednající za dlužníka ve smyslu § 90 odst. 2 TrZ) zbavuje svého majetku, nemusejí být samy o sobě trestnými činy; trestným činem poškozování věřitele se stávají vzhledem k nepříznivým důsledkům, které mají pro uspokojení pohledávky věřitele.

G &

Děkujeme za pozornost!

Co.

JUDr. Martin Dančišin, partner
Glatzová & Co.
+420 224 401 419
martin.dancisin@glatzova.com

Mgr. Petr Zapletal, advokát
Glatzová & Co.
+420 224 401 423
petr.zapletal@glatzova.com